

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 2 November 1919. N°. 2180.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: N.Z. Voorburgwal 58-60, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.50 bij vooruitbetaling voor het Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 7.20 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f .—15. Advertenties: van 1 tot 8 regels f 1.30, met inbegrip van bewijsummer, voor elke regel meer f .—20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f .—12 per regel.

Van de Kerk. XXXI.

En het is geschied, dat zij een geheel jaar samenvergaderden in de gemeente, en een groote schare leerden; en dat de discipelen het eerst te Antiochia Christenen genoemd werden. Hand. XI: 26

Uit 't dusver ontwikkelde valt alzo uiet anders af te leiden, dan dat er in den Apostolischen kring ongetwijfeld een vaste opvatting allengs opkwam, en straks heerschte, omtrent de geheel eigenaardige wijze van optreden in de wereld, die ten slotte van het Kerkelijk wezen onafscheidelijk zou blijken; maar zonder dat deze nieuw opkomende levensvorm van meet af in klare, vaste lijnen zich afbakende. Dit nu had niet alzo kunnen toegaan, indien het Apostolaat de orde, die te komen stond, uit eigen overlegging had ingesteld. Dan toch hadden de Apostelen van meet af de noodzakelijkheid moeten gevoelen, om voor geheel het optreden der Kerk, en onder de Joden en onder de Heidenen, aanstands vaststaande regelen in te voeren, deze vaste regelen overal aan te bevelen, en zoo te Rome als te Jerusalem deze door hen zelven uitgedachte Kerkorde in te voeren. Er zou dan aanstands een vaste Kerkorde door de twaalf Apostelen zijn ingevoerd, en ook aan Paulus zou niet anders verbleven zijn, dan om zich bij deze vaste Kerkorde aan te sluiten en er zich aan te onderwerpen. Er zou geen sprake van geweest zijn, dat de zending van Tarsen, die eerst later opdaagde, aan het stellen dezer vaste regelen aandeel zou hebben gehad. Toen Paulus optrad, moest dan van de zijde der twaalf Apostelen geheel de Kerkelijke regeling gereed hebben gelegen, en ook aan Paulus zou niet anders verbleven zijn, dan om zich in deze door de twaalf Apostelen vastgestelde regeling te voegen. Het zou dan niet geweest zijn een beproeven door de Twaalf om zekere aanvankelijke orde tot gelding te brengen. Ze zouden van meet af, juist als Apostelen, met geestelijke autoriteit hebben gehandeld, en alle eeuwen door, en dus ook in onze eeuw, ja tot aan het einde der dagen, zou deze vaste, door hen ingestelde orde, stellige zeggenschap in alle Christelijke Kerken hebben verworven. De ligging der Kerken zou geen verschil hebben gemaakt. Of er sprake was van Kerken in Jerusalem, in Antiochie, in Colosse, in Philippi, in Corinthe of in Rome, zou geen onderscheid gemaakt hebben. De ééne vaste orde, die zij als Apostelen met alles beheerschende Goddelijke autoriteit invoerden, zou voor alle land en alle volk, voor alle eeuw en voor alle gelegenheid, hebben gegolden. Van verschil of onderscheid zou geen sprake zijn geweest. Hun autoriteit stond van meet af vast, en wat bijkens de H. Schrift door hen ingesteld werd, zou volstrekt niet alleen voor hun land en hun tijd gelden, maar voor eens en immer onherroepelijk vast staan, en voor alle eeuwen zijn ingevoerd.

Waar een beroep wordt gedaan op het gezag der Heilige Schrift, valt alle onderscheid en verschil van eeuwen en volken weg. Geen onzer denkt er ook maar van verre aan, dat voor de onderscheidene deelen der wereld, waarin de Kerk van Christus optreedt, de uitwijding, bepaling en aanduiding van de H. Schrift, een uiteenlopende betekenis zou hebben. De Heilige Schrift is één, haar zin en bedoeling is één, en daarom gedooft onze onderwerping aan het Schriftgezag niet, dat in de ééne eeuw of in het ééne land der wereld, de ordinaatien van anderen zin en een andere bedoelens zouden hebben dan in de andere. Ware eenmaal door den Heiligen Geest onder de Apostelen de vaste regeling van het Kerkelijk leven tot bestaande uitgekomen, dan zou 't niet anders kunnen, of deze ééne, alles beheerschende regeling zou allerwegen tot heerschappij hebben moeten geraken, en in alle eeuwen onvoorwaardelijk zijn doorgegaan. Er zou dan geen door studie zich verruimende beheersching van het Kerkelijk leven, door den Christus zijn ingeleid en vastgesteld, doch ééns en voorgoed zou reeds in de eerste jaren na Jezus hemelvaart een vaste, onveranderlijke Kerkelijke huisorde zijn ingevoerd; van verschil in de toepassing van deze huisorde zou geen sprake kunnen zijn; en in wat land of in wat eeuw men ook een openbaring van het Kerkelijk leven te beoordeelen vond, moest 't steeds en onveranderlijk zich geheel gelijkvormig voordoen en aan vaste, onveranderde orde gebonden zijn. Eens en voor altijd zou dan

de levensorde voor de Kerk van Christus aan de Apostelen en door de Apostelen aan de Dienaren des Woords gegeven zijn. Van verandering van toestand of van wijziging van inzicht kon dan geen sprake zijn. Eeuw na eeuw zou steeds geheel op elkander gelijken moeten. De Christus zou die orde dan eenmaal en voor goed aan zijn Apostelen hebben toevertrouwd. De Apostelen zouden de door Christus hun voorgehouden orde aan de Kerken hebben opgelegd. En geheel het Kerkelijk leven zou er zijn eere in moeten zoeken, om steeds opnieuw die ééne vaste orde op geheel gelijke wijze tot gelding te brengen.

Met deze, ook onder ons nog vaak geldende, voorstelling mogen we intusschen geen oogenblik vrede nemen. Zoo toch wordt het voorgesteld, alsof de Christus op den Pinksterdag zijn Koninklijk gezag op zijn Apostelen zou hebben overgedragen, en alsof van dit oogenblik af de Christus zich van het Kerkelijk regiment zou hebben teruggetrokken, om eeniglijk de Apostolische bepalingen over de toekomst van zijn Kerk te laten beslissen. Op zichzelf nu zou zich dit hebben laten denken, bijaldien de bekeerde Christenen zich steeds scherp uit het gewone volksleven en menschenleven hadden teruggetrokken, om op afgezonderde wijze een seculair bestaan voort te zetten. Men zou zich op de Anabaptistische lijn hebben voortbewogen en van een optreden der Kerk op breede schaal zou geen sprake zijn geweest. Het onderscheid waarop het hier aankomt, vatte men daarom scherp in het oog.

Is de rechtstreeksche inwerking van den Christus op zijn Kerk door de instelling van het Apostolaat voleind, en zulks wel in dien zin, dat hij zich van den Pinksterdag af zelf, persoonlijk, uit het vormelijke bestuur en uit de leiding van zijn Kerk terugtrekt, om nu uitsluitend de regelen te laten doorwerken, die door het Apostolaat zijn ingesteld, dan staan Kerk en wereld geheel gescheiden naast elkander. De heerschappij van den Christus over de volken en personen gaat dan vanzelf door, maar de Kerk is van den Pinksterdag af gescheiden. Voor de Kerk is dan een afzonderlijke orde ingesteld, die orde is dan gebonden aan het Apostolaat, en het is het Apostolaat dat alle eeuwen door de eenig vaststaande regelen voor het bestaan en voor het leven der Kerk aanstelt. Ze blijft dan wel de Christelijke Kerk en Christus beheerscht haar, doch van af den Pinksterdag niet meer rechtstreeks, doch, omgekeerd, eeniglijk door het Apostolaat. In dit Apostolaat heeft de Christus dan de volledige orde voor de inrichting van zijn Kerk op aarde gegeven.

Ongetwijfeld gaat dan ook de regeling van het Kerkelijk leven van den Christus uit, doch in twee tempo's. Eerst is dan toch het Apostolaat ingesteld en in dit Apostolaat is de regelen de macht gelegd, die, eeuw na eeuw, en tot het einde der dagen, het bestaan en de lotgevallen der Kerk beheerschen zal. Ook deze regeling is alzo van Christus, doch niet rechtstreeks. De Christus heeft deze regelen de macht en bevoegdheid immers in het Apostolaat gedeponneerd, en het Apostolaat heeft in de Heilige Schrift de ordinaatien van het Kerkelijk leven voor alle eeuwen en onder alle volken vastgesteld. Aldus gaat er derhalve van den Christus tweemaal regiment uit. Eenerzijds het regiment over het leven der wereld in zijn volle indeeling, en anderzijds over de bijzondere groep, die in de Kerk door den Doop en de belijdenis is opgenomen. Die heerschappij nu, die de Christus nog steeds over het leven der geheele wereld en alzo over de verschillende volken uitoefent, blijft onderscheidenlijk niet alleen maar ook steeds rechtstreeks doorgaan. Niet alleen Profeet en Hoogepriester, maar ook Koning is de Heiland. Het staat zoo duidelijk in Phil. II: 9 v.v.: »Daarom heeft hem God gegeven een naam welk boven allen naam is, opdat in den naam van Jezus zich zoude buigen alle knie dergenen, die in den hemel, en die op de aarde en die onder de aarde zijn, en alle tong zoude belijden, dat Jezus Christus de Heere is tot heerlijkheid Gods des Vaders.

Aan die eenzijdige opvatting beantwoordt dan ook de loop der historie in het minst niet. Reeds zou het zonderling zijn, dat bij zulk een opvatting het hoogste zeggenschap schier eeniglijk van den na-gekomen Paulus uitging. Het zou dan veel meer voor de hand hebben gelegen, dat de twaalf in accord opgetreden Apostelen, onder de leiding vooral van Petrus en Johannes, de vaste Kerkelijke instellingen hadden ontworpen, inge-

voerd en schriftelijk bevestigd, en dat Paulus, als eerst later opgetreden, zich aan deze Apostolische ordinaatien had aangesloten. Wat ons daarentegen niet kan toespreken noch voldoen, is de voorstelling, alsof het hier de algemeene Apostolische regeling zou gelden; dat aan deze algemeene Apostolische regeling verreweg de meeste Apostelen zoo goed als geen enkel deel namen; en dat hetgeen Apostolisch wordt ingesteld en ingevoerd, zulk een onvast en vaag karakter blijft behouden, dat eerst de later opgetreden Paulus, die aanvankelijk geheel buiten de Twaalf stond, naar aanleiding van moeilijkheden die zich te Corinthe voordeden, voor 't eerst de volledige regeling zou ingevoerd en toegepast hebben. Geheel deze voorstelling druischt dan ook tegen de historische werkelijkheid in. En hoe hooge waarde we ook toekennen aan wat Paulus in zijn Brieven ter zake van de Kerkelijke ordinaatien en de Kerkelijke orde aangeeft, het kan en mag dan toch niet anders dan in idealen zin worden verstaan en toegepast. De Gereformeerde Kerken, onder Calvijn's leiding, genoten dan ook het hoogste voorrecht, in hare Kerkorde de rijkste en nobelste opvattingen te bevestigen; doch hoe hoog ze hierin ook grepen, toch is er geen sprake van, dat zij reeds het hoogste ideaal dat de Apostel ons voorhoudt, zouden verwezenlijkt hebben. Men mag dit zichzelven en anderen tijdelijk diets maken, maar zelfs in ons eigen land, waarin het Kerkelijk proces nog het rijkst verloop, is toch de droeve uitkomst geen andere geweest, dan dat de Magistraat na 1619 het Kerkelijk leven bijna geheel van zich afhankelijk maakte, en dat er van het ideaal door Paulus geteekend, schier niets overbleef. Zelfs nu weer aaiten tal van Gereformeerde Kerken in denzelfden strik te verongelukkig. Ze zouden 't o, zoo gaarne anders willen, doch ze kunnen niet anders, en niet de goedwilligheid der Overheid noch ook de geestelijke macht van 't Kerkelijk leven, maar schier uitsluitend de bittere vijandschap die tegen de Kerk van Christus onder de Socialisten opwaakte, zal er ten slotte toe leiden, dat de banden die de Kerken op onheilige wijze bonden en verstrikten, ten leste doorgesneden en krachteloos gemaakt worden.

Niets belet ons natuurlijk, dat we desondanks in ons eigen Kerkelijk verleden roemen, wijl we voor oogen zien, hoe veel koninklijks dan ten minste nog in onze Nederlandse Kerken overbleef, dat in schier alle andere landen en Kerken ten eenenmale gemist wordt. Van elders wordt thans met gretigheid een blik geslagen op de gesteldheid van onze Nederlandse Kerken, gelijk ze uit de Reformatie gerijpt zijn, en het is daarom volkomen juist, dat we, ons eigen Kerkelijk leven bij dat van andere Protestantsche landen vergelijkend, nog vaak een juichtoon doen hooren, bij het terugzien op het verleden, dat onze vaders wisten in te voeren; maar toch neemt de ontevredenheid met den bestaande toestand hand over hand toe, en is de dag allicht niet verre meer, dat onze laatste banden zullen geslaakt, en het Amerikaanse ideaal ook hier te lande zal verwezenlijkt worden. Doch al bestaat er uitzicht, dat deze verwachting verwezenlijkt zal kunnen worden, toch is er geen sprake van, dat het de Kerken of Classes of Synoden zijn, die deze rijkere tijden voor ons ontsluiten doen. Wat zich in steeds duidelijker zin aankondigt, is niet vrucht van hooger geestelijk leven, maar enkel van de scherpe afscheiding die zich steeds al meer aandient. Dusver hield nog steeds de vermenging stand van het Kerkelijk en het burgerlijke leven, Tusschen die beide begint thans almer een grens te gapen, en het is die allesins toe te juichen afscheiding, die ons den weg der vrijheid opleidt, en de belofte met zich brengt, dat welhaast ons Kerkelijk leven een karakter van zuiverder alloo zal erlangen.

Het baat dan ook niets, of we den jammer van de Kerkelijke toestanden op allerlei wijze pogen te vergoelijken. Wat wij als Gereformeerden op grond der H. Schrift als Kerkelijk ideaal hoog houden, is praktisch een bede die nog steeds op verhooring wacht. Een Kerkelijk geheel, gelijk ons dit zou toelachen, en, naar Paulus ideaal, zou moeten toespreken, bestaat eenvoudig niet. Het schittert ons van verre tegen als een hoog ideaal, en ten deele pogen we het te verwezenlijken, doch de realiteit ervan blijft nog steeds ontbreken. Ongetwijfeld zijn we in onze doelerende, en ten deele ook in onze afgescheiden Kerken, het door ons geliefkoosd ideaal naderbij gekomen, maar ook hier blijft de volle bereiking van dit ideaal nog toeven. Het

verschil, dat 1834 van 1886 scheidt, werkt hoe gelukkig ook praktisch overwonnen, toch nog steeds na, en de gebondenheid aan de nadering van het verleden, merkt ge nog steeds op zeer nadeelige wijze. Doch al ziet men hier over heen, wat betekent het dan nog voor het geheele bestand der wereld, dat op de 1500 à 1600 miljoen bewoners van deze aarde, een klein miljoen ten onzent, na negenien eeuwen, het rechte pad koos en vond? En roemt men er in, hoe althans in Amerika de zuivere ijver meer doortastend bleek, dan nog blijft 't er steeds op neer komen, dat, over heel de wereld saamgenomen, een aantal van 20 à 25 miljoen belijders van Gereformeerde karakter het ideaal nader zag komen, doch altoos zoo, dat zelfs deze 20 à 25 miljoen alle geregeld onderling verband missen, en steeds meer elk hun eigen gang gaan. Wel zijn er, met het oog op deze teleurstellingen, idealen opgewekt en pogingen aangewend, om, over de bestaande Kerkelijke verschillen heen, een soort van Bond der geloovigen uit alle gezindheden en volken saam te brengen, doch hoe hoog dit oude ideaal ook sta aangeschreven, het loopt evenzoo op niet anders dan op teleurstelling uit. Van niet één kant is er uitzicht, dat de geloovigen van alle landen elkander in heilige harmonie ontmoeten zullen, en een rijker Kerkelijke eenheid zullen doen opwaken. Kerkelijke tradities zitten zoo vast in het leven ingeroest, dat zelfs de kleinste wijzigingen en verbeteringen niet kunnen worden aangevoelen, of er steekt alras een storm van de meer conservatieve geesten op, om elke zuivering onvoorwaardelijk af te wijzen. Er mag dan ook niet aan getwijfeld, of de hindernis van de Kerkelijke vormen, die steeds alle verbetering belet, zal tot het laatste toe aanhouden, en eerst dan voor goed wegvallen, als de eldheidsbeslissing komende is, de Voleinding nadert, en de bitterste vervolging die ooit gekend is, zal intreden. Zoolang de oude historische vormen naderen, en trekken blijven, komt er geen ontspanning, ook al mag gehoopt, dat de Overheidsband van lieverlede weg zal vallen, omdat het ongelooft der Overheid elk doortastend belemmert. In geen moment van het Kerkelijk leven is men er in geslaagd, om door onderling overleg de tweespalt, die opdook, te bewerken. Eerst als ten slotte het leven er mee gemoeid werd, verzette men de bakens en daagde er een betere toekomst. Geleidelijk komt men tot een alomvattende hervorming van het Kerkelijk leven nimmer. Misschien zeer partiel en in zeer kleinen kring, maar nimmer op een allen omvattende en hervormende wijze.

Zoo leidt derhalve geheel het verleden, en evenzoo al wat op dit oogenblik in het Kerkelijk leven tintelt, er toe, om de Kerken allengs van veel onzuivere banden los te maken, en zoo geestelijk als geldelijk op eigen krachten te laten teren. Deze ongetwijfeld belangrijke wijziging zal echter niet opkomen uit de zedelijke kracht die in de Kerkelijke organisatie zelf schuilt, maar eeniglijk uit de vijandelijke macht, die in het wereldleven zich straks sterker en strenger tegen den Christus en zijn Kerk zal gaan openbaren. Men vordert dan ook in het minst niet, of men den gang van het Kerkelijk leven al vaster binden wil aan het ideaal dat ons in het Nieuwe Testament wordt voorgesteld. Het ideaal toch heeft uitsluitend een eeniglijk betrekking op de Kerkelijke organisatie, en met het oog hierop mogen wij Gereformeerden er ons in verheugen, dat we het ideaal zooveel nader bijkwamen, mits men maar rondborstig erkenne, dat ook onder ons nog altoos zooveel ellende uit het verleden nader komt, en de geest die onze vaders bezield, zoo jammerlijk in tweespalt verloor en zijn werking zag inkrumpen.

Hoofdzak blijft 't daarom, ook thans weer in het regiment der Kerk op het Koninklijk regiment van den Christus terug te gaan. Dat Koninklijk regiment van den Christus strekt zich volstrekt niet eeniglijk over de afgezonderde Kerken uit, maar over de Kerken in verband met het leven der volkeren, met hun actueelen toestand en met hun toekomst. De stipte, strenge vorm van het Kerkelijk leven blijft zijn hoogte en heilige betekenis behouden. We laten dit ideaal niet varen. En zullen er steeds op bedacht zijn, het in voller en zuiverder vorm te verwezenlijken. Maar toch, die Kerkvorm is de leidende gedachte niet, die in het Koninkrijk van Christus den toon en de richting aangeeft. Eeuw na eeuw heeft het den Christus beaagd, dien strengen Kerkvorm zelfs los te laten, en een innig van de Overheid uit te lokken of toe te laten, die het proces van het wereldleven weer een schrede verder kon brengen. Zeker, in de

onheilige tinten die bij de Kerstening van Europa aan het licht kwamen, mengden zich niet slechts enkele, doch zelfs zeer vele onheilige vormen, die de zuivere opbloei van de Kerk en de heiliging der volken hinderlijk moesten zijn. Doch al bleek dit steeds duidelijker, te ontkennen viel toch niet, dat deze eigenaardige vormen van het publieke leven onder de gedoopte volken, in het bestel van den Christus het middel zijn geweest, om het Christelijk geloof een beetje te doen erlangen, die 't anders nimmer zou hebben bereikt. Er kleefte aan die Kerstening van Europa een grievende en snijdende teleurstelling nu de afval intrad; maar toch, wie nagaat hoe bijna nietig de invloed van de Kerk van Christus op de 800 miljoen Aziaten is, zal verstaan hoe in het bestel van den Christus het versaken van den zuiveren Kerkvorm noodzakelijk was, om een gekerstend Europa op te roepen als historisch product.

Dr. A. K.

„Met een onwankelbaar hart.“

Uit Zebulon, uitgaande in het heil, toegerust ten strijde met alle krijgswapenen, vijftig duizend; en om een slagadering te houden met een onwankelbaar hart.

Kron. XII: 33

De stammen van Israel waren oorspronkelijk gestadig in alsoortig gevecht, waarmee de vijand hen bedreigde, en nu wordt van Godsweg aan zulk een stam toegeroepen: »Strijd met een onwankelbaar hart.«

Dat aanzijnde woord is het oordeel over de overlevingswijze. Wie den moed en de veerkracht bezit, om met moed en ernst in het wezen der dingen in te dringen, die wagt, en wankelt niet meer, maar kwam tot vasten stand, en verstand de heilige kunst om in dien vasten stand kracht en beleving van zich te doen uitgaan. Gaat 't op oorlog, dan wordt wie vast en in het overlevingswijze zich verliest, teruggeslagen, maar keert straks als overwinnaar terug alwie met een onwankelbaar hart, de worsteling mocht tegenstaan.

't Hangt er maar aan, of we ons in 't overlevingswijze verliezen, dan wel den ernst kennen, om diep, tot op den wortel, in het wezen der dingen in te dringen.

Tweeërlei tegenovergestelde natuur spreekt zich in de groote levensworsteling uit. Eenerzijds ontmoet ge mannen en vrouwen, die tot in de diepte van 't leven indringen, en niet rusten eer ze gevoelen, dat ze tot op den diepsten bodem der dingen zijn ingegaan, maar tegenover hen vindt ge aan de overzijde, helaas, maar al te veel, die geen schep diep in den bodem van het leven ingaan, en zich niet steunende overlevingswijze van den ernst van het leven afmaken.

Overlevingswijze is het zoo juiste woord, dat onze taal ons gaf, om dit gemis aan ernst uit te drukken. Gelijk er in den bodem, waarlangs onze voet zich beweegt, eenerzijds een diepere ondergrond is, maar ook anderzijds de oppervlakte die onze voet bereijdt, zoo ook openbaart zich onder hen die u omringen, en met wie ge saam leeft, telkens weer tweeërlei geestesgesteldheid. Ge vindt er onder uw kennissen, zoo mannen als vrouwen, die de overlevingswijze verfoeien, steeds tot den wortel der zaak afdalen, en niet rusten eer ze tot het wezen zijn doorgedrongen. Maar ook hebt ge maar al te vaak hoogst oppervlakkige ontmoetingen met mannen die 't leven van land en volk, en van vrouwen die het karakter van haar kinderen niet dan uiterst oppervlakkig beziën, en van wie daarom zoo weinig invloed ten goede op haar omgeving uitgaat.

Voor geen gering deel is dit te verklaren uit de opvoeding, die in jonger jaren aan zoons en dochters ten deel viel. Uit dien hoofde is het reeds zoo onvoorsichtig, indien men niet let op 't karakter en de geestesgesteldheid van de kindermisjes en kinderkinderen, aan wier zorge men zijn kleintje aanvankelijk toevertrouwt. Outwaart een jeugdig kind, dat zulk een helpend meisje of gouvernante zich in ijdelheid verliest, steeds in romanlectuur opgaat, en voor de lezing van Gods Woord ook noch hart heeft, dan werkt die oppervlakkigheid van de verzorgers van zelf in op 't kind dat haar is toevertrouwd, en spijst het kinderoog zich maar al te zelden bij heilige gesprekken of ernstige lectuur. Gij zijt er dan van zelf schuld aan, zoo uw kind straks zich in oppervlakkigheid verliest. Ge hebt u haveling op de diepte van het leven niet gewezen en den diepen bodem die zich onder een ernstig leven uitspreidt, niet leeren verstaan.

En is het daarom zoo dringend noodzakelijk, dat ge uw kleintje niet aan oppervlakkige juffers overgeeft, hetzelfde geldt voor de lectrice die ge ze kiezen laat, en voor de Kerkdiensten die ge ze laat bijwonen. Bij dit alles toch blijft tweeërlei mogelijk, of dat ge er zelf schuld aan zijt, dat uw kind zich in het oppervlakkige verliest, of te wel dat ge van jong af in hiel u ongeveng een zoo ernstigen toon doet heerschen, dat ook de jeugd er zich door aangetrokken gevoelt. Let ge hier niet op, en laat ge toe, dat de eerste